İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bölüm 3
Chapter 3

Dijital Dünyada Mahremiyet Algısı Bağlamında Sosyal Medya'da Çocuk Mahremiyeti

Child Privacy in Social Media in the Context of Perception of Privacy in the Digital World

Duygu Dumanlı Kürkçü [1]

[1] İstanbul Arel Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, İstanbul, Türkiye

Öz

Günümüzde akıllı cihazlar ve internet teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte sosyal medya platformları da her geçen gün kullanıcı sayısını artırmaktadır. Dijital dünyada bireyler tarafından aktif biçimde kullanılan sosyal medya ortamları kullanıcılarına birçok avantaj sunmasının yanı sıra kişisel verilerin yetkisiz kişi ve kurumlar tarafından kullanılması vb. gibi birtakım riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda mahremiyet kavramı ve özellikle de ebeveynler tarafından yapılan paylaşımlar sonucu çocuk mahremiyeti kavramına yönelik toplumsal farkındalığın oluşması önem taşımaktadır. Bu çalışma, günlük hayatlarında sosyal medya ortamlarını etkin bir şekilde kullanan ebeveynlerin çocuk mahremiyeti konusundaki farkındalık düzeylerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ebeveynlerin çocuk mahremiyeti konusunda sahip oldukları düşünceleri, inançları ve davranış eğilimlerini ortaya koymayı da amaçlayan bu çalışma İstanbul ilinde yaşayan 20 Instagram kullanıcısı ve fenomeni olan katılımcılar ile yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan bir form ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Bu veriler nitel veri analizi ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda ebeveynlerin Instagram'da çocukları ile ilgili paylaşım yapma sıklığı, paylaşımların içeriği ve nedenleri, çocuklarını içeren paylaşımlarda nelere dikkat ettikleri, çocuk mahremiyeti sınırlarına ilişkin algılarına ve kaygılarına yönelik bulgular elde edilmiştir.

Abstract

In contemporary times, the proliferation of smart devices, internet technologies, and social media platforms is precipitating a continual increase in user engagement. While individuals actively utilize social media platforms, they accrue numerous advantages, yet concurrently expose themselves to risks such as unauthorized access to personal data within the digital realm. Consequently, there is a pressing need to cultivate social consciousness surrounding the notions of privacy, particularly pertaining to child privacy which may be compromised by the online activities, notably those of parents. The present study endeavors to elucidate the perceptions and levels of awareness regarding child privacy among parents who are active users of social media platforms in their daily lives. Employing a qualitative approach, data were gathered from 20 Instagram users residing in Istanbul through face-to-face interviews utilizing a semi-structured questionnaire. Subsequently, a qualitative data analysis was conducted to scrutinize the collected data. The findings of this investigation shed light on various aspects including the frequency, motivations, and content of parental sharing concerning their children on Instagram, as well as the attendant perceptions and concerns regarding the delineation of boundaries concerning child privacy. This research underscores the imperative of understanding the dynamics of parental engagement with social media vis-à-vis child privacy, offering insights into prevalent practices and attendant apprehensions within the context of Instagram usage.

Anahtar Kelimeler Dijital Mahremiyet · Sosyal Medya · Çocuk Mahremiyeti · Instagram.

Atıf | Citation: Dumanlı Kürkçü, D. (2024). Dijital dünyada mahremiyet algısı bağlamında sosyal medya'da çocuk mahremiyeti. İçinde Kahraman Gökalp, E. & Yıldız, İ. (Ed.), *Dijital Mahremiyetin Boyutları: Dijital Alanda Araştırmalar ve Tartışmalar* (ss. 39-58). İstanbul Üniversitesi Yayınevi. https://doi.org/10.26650/B/SSc5SSc20.2024.030.003

Bu çalışma Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı altında online olarak yayındadır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2024. Dumanlı Kürkçü, D.

Sorumlu Yazar | Corresponding author: Duygu Dumanlı Kürkçü duygukurkcu@arel.edu.tr

Keywords Digital Privacy · Social Media · Child Privacy · Instagram.

Extended Summary

Technological advancements wield a significant and decisive influence on individual lives, particularly in shaping the future trajectories of children, where parental decisions and actions assume paramount importance. Regrettably, contemporary trends reveal a propensity among many parents to inadvertently jeopardize the privacy of their offspring by indiscriminately disseminating personal content, inclusive of their children's, across their social media platforms. The dissemination of private information concerning children by parents on digital platforms, notably social media, often commences even prior to the birth of the child. In light of these circumstances, there arises an imperative to cultivate societal consciousness surrounding the concepts of privacy and child privacy, precipitated by the pervasive online activities of parents. Hence, a rigorous examination of the hazards posed by social media platforms, parental behaviors, and privacy perceptions becomes indispensable to forestall breaches of privacy and online security.

The principal objective of this inquiry is to probe into the perspectives and sentiments of parents who engage in the sharing of their children's images and information on social media platforms. Central inquiries include elucidating parental attitudes towards the concepts of privacy and child privacy within the realm of social media, discerning the nature and frequency of posts featuring their children, identifying the salient criteria guiding their posting behaviors, assessing parental perceptions regarding the significance of safeguarding child privacy on social media platforms, and gauging apprehensions pertaining to the potential risks associated with such postings. To achieve this aim, a qualitative research approach employing in-depth interviews was employed. Semi-structured face-to-face interviews were conducted utilizing a convenience sampling method, involving 20 participants aged between 25 and 55 residing in Istanbul, all of whom are parents and exhibit a proclivity towards sharing content pertaining to their children on social media platforms, notably Instagram.

The present investigation addresses a series of research inquiries centered around the notion of privacy, encompassing parental perspectives on privacy concepts, the frequency and content of posts featuring their children on social media platforms, as well as their attendant concerns regarding privacy. Face-to-face interviews were conducted utilizing a semi-structured questionnaire in March and May of 2023. Analysis of the study's findings revealed a spectrum of parental practices regarding posting habits. While certain participants indicated a propensity to share posts exclusively on commemorative occasions to preserve memories, others reported a frequency of posting at least once a week. Examination of gender-based distribution revealed that female participants (59%) exhibited a higher inclination towards sharing compared to their male counterparts (41%). Notably, nearly 95% of participants articulated a conscientious approach towards safeguarding the bodily privacy of their children within posted content, exercising discretion to avoid images and videos that may inadvertently expose their children's attire or physical features.

An intriguing observation emerged from the study wherein a subset of participants expressed a lack of apprehension regarding potential risks or repercussions stemming from their and their children's posts, attributing their confidence to the utilization of private accounts on social media platforms. Conversely, a distinct cohort (15%) disclosed their propensity to delete posts not motivated by privacy concerns, but rather by apprehensions surrounding the purported malevolent influences of the "evil eye" on their children. This suggests a divergence in parental attitudes towards privacy, with certain individuals acting in response to social conventions rather than privacy considerations.

In light of these findings, it is evident that concerted efforts are warranted to enhance parental awareness and understanding of privacy dynamics, particularly within the context of social media platforms. Collaboration among scholars in communication sciences, education, law, pedagogy, and psychology is advocated to devise targeted educational initiatives aimed at equipping parents with the requisite knowledge and skills to navigate privacy concerns effectively, thereby fostering a more secure online environment for children and families.

Dijital Dünyada Mahremiyet Algısı Bağlamında Sosyal Medya'da Çocuk Mahremiyeti

Yeni medyanın yaşamımıza girmesi, bireylerin sosyal hayatından iletişim biçimlerine, medya kullanım alışkanlıklarına kadar birçok konuda değişim yaşanmasına neden olmuştur. Günümüzde internet, bilgisayar ve akıllı telefonların yaygın kullanımı ile yeni medyaya ulaşım daha da kolaylaşmıştır. Yeni iletişim teknolojileri sayesinde bireyler, bilgisayar ve tasarım bilgisi gerekmeksizin sosyal medya platformlarında hesap açıp kişisel profillerini, blog sayfalarını oluşturarak duygu, düşünce ve siyasi görüşlerinin yanı sıra kişisel bilgilerini, fotoğraf ve videolarını diğer insanlarla paylaşmakta ve geniş kitlelere ulaşarak onlarla etkileşim kurmaktadır. Sosyal medya platformları üzerinden içerik paylaşımı yaparak geniş kitlelerle kurulan bu etkileşim, bireylerin sosyal çevresi tarafından daha fazla görülmesi, tanınırlığının ve popülerliğinin artması, beğeni alması gibi sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına hitap eden tepkiler oluşturmasına rağmen kişisel mahremiyet ve çocuk mahremiyeti ihlali ve beraberinde birçok tehlikeyi de getirmektedir. Hayatımızın her anının dijital ortama aktarıldığı günümüzde dijital vatandaşlık bilgi ve becerilerini bilmek ve uygulamak büyük önem taşımaktadır.

Ebeveynler çocuklarının bakımı, güvende olması vb. gibi birçok konuda sorumlu oldukları gibi çocuklarının geleceği ve çevrimiçi geleceği konusunda da belirli sorumluluklar taşımaktadır. Çocukların çevrimiçi geleceği ebeveynlerinin tercih ve eylemlerine bağlıdır. Günümüzde birçok ebeveyn kendi sosyal medya platformlarında çocuklarına ait içerikleri paylaşarak farkında olmadan çocuklarının dijital ayak izlerini oluşturmaktadır. Bu durumda çocuklar kendi kimliklerinin ve kişisel yaşamlarının paylaşımı konusunda söz sahibi olamamaktadır. Çocuklarla ilgili özel bilgiler çoğu zaman ebeveynleri tarafından kötü niyet olmaksızın daha çocuk doğmadan dijital ortamlarda ve özellikle sosyal medya platformlarında paylaşılmaktadır. Bu bağlamda mahremiyet kavramı ve özellikle de ebeveynler tarafından yapılan paylaşımlar sonucu çocuk mahremiyeti kavramına yönelik toplumsal farkındalığın oluşması önem taşımaktadır. Bu nedenle, mahremiyet ihlali ve çevrimiçi güvenlik ihlalinden kaçınmak için sosyal medya platformlarının içerdiği tehlikeleri, ebeveyn eylemleri ve mahremiyet algılarını analiz etmek gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı sosyal medya platformlarında çocuklarının görsellerini ve kişisel bilgilerini içeren paylaşımda bulunan ebeveynlerin, mahremiyet kavramı ve sosyal medya platformlarında çocuk mahremiyeti kavramına ilişkin fikir ve görüşlerini, çocuklarını içeren paylaşımların içeriklerini ve sıklığını, bu tür paylaşımlarda bulunurken nelere dikkat ettikleri ve hassasiyet gösterdiklerini öğrenmek, sosyal medya platformlarında çocuk mahremiyetinin önemi ve olası risklere ilişkin fikirlerini öğrenmek ve bu tür paylaşımlara ilişkin kaygı taşıyıp taşımadıkları vb. gibi araştırma sorularına derinlemesine görüşmelerle yanıt aramaktır. Çalışmanın birinci bölümünde içinde bulunduğumuz dijital çağ ve mahremiyet kavramı ele alınmıştır. İkinci bölümünde sosyal medya ve çocuk mahremiyeti, çocuklara ilişkin kişisel verilerin sosyal medya platformlarında ebeveynler tarafından hangi nedenlerle paylaşıldığı ve bu paylaşımlar sonucu oluşan çocuk mahremiyet ihlalinin taşıdığı risk ve tehditler irdelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın amacı ve önemi, dördüncü bölümde araştırmanın kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır. Beşinci bölümde ise araştırmadan elde edilen bulgular analiz edilerek açıklanmıştır.

Dijital Çağ ve Mahremiyet

Yeni medyanın sunduğu dijitalleşme, hiper metin, etkileşim, sanallık gibi özellikler sayesinde bireyler geleneksel medya tarafından kendilerine gönderilen içerikleri almanın yanı sıra bu içeriklere katkıda bulunma, revize etme ya da kendi içeriklerini üretme imkanına kavuşmuşlardır. Günümüzde bireyler çeşitli konulara ilişkin duygu, düşünce ve görüşlerini, yaşam deneyimlerini ve anılarını geniş kitleler-

le paylaşma olanağına sahiptir. Web 2.0 uygulamaları ile bireyler içerik üreten konuma geçmekte ve ürettikleri içerikleri sosyal medya platformları aracılığı ile geniş kitlelere aktarmaktadır. Artık sanal ortamlardaki bilgi ve mesaj akışının emsalsiz olduğu bir bilgi toplumunda yaşamaktayız. Web 2.0 ve Web 3.0 platformları ve Nesnelerin İnterneti bireysel yaratıcılığı artırabilen çok sayıda yeni araçla bireylerin verimliliğini artırarak yetişkin ve çocukların hayatlarını, yaşam rutinlerini radikal biçimde değiştirmektedir. Bu yeni ortam, ebeveynleri ve çocukları, özellikle mahremiyetle ilgili olmak üzere, yeni zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu noktada mahremiyet kavramının gerek ebeveynler gerekse de çocuklar tarafından bilinmesi gerekmektedir.

Mahremiyet, genel olarak bireylerin gizli kalması gerektiğine inandığı bilgileri içeren kişisel bir alandır. Türk ve Demirci'ye (2016) göre mahremiyet, bireylerin yaşamı içerisinde özel bir yer teşkil eden, kamuya kapalı, her bireyin sınırlarını kendisinin belirlemesi nedeniyle muğlak, kendine ait etik kodları bulunan ve özel anlam ifade eden bir alandır.

Kokolakis (2017), mahremiyet kavramının kültürden kültüre olduğu gibi bireyden bireye değişiklik gösterebilen bir kavram olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle kavramın tanımlanması güçleşmektedir. Kokolakis'e göre mahremiyet yaklaşımları üç boyutta ele alınmaktadır. Bunlar (Akt: Eroğlu, 2018: 132):

- **Bölgesel mahremiyet:** Bireyin etrafında olan fiziksel alanla ilgili gizliliktir.
- **Kişi mahremiyeti:** Bireylerin fiziksel varlığına ilişkin gereksiz müdahaleyi temsil eder (örn: fiziksel arama).
- **Bilgi mahremiyeti:** Bireylere ilişkin kişisel verilerin toplanması, bu bilgilerin depolanması veya nasıl işleneceğinin ve dağıtılacağının kontrol edilmesi ile ilgilidir.

Kokolakis'in (2017) ifade ettiği mahremiyet boyutları, bireylerin öncelikle fiziksel alan ve fiziksel varlığının korunması ve ardından bireylerin özel yaşamının gizliliğine ilişkin kişisel verilerinin korunması gerekliliğini içermektedir. Mahremiyet kavramına ilişkin açıklanan farklı ayrımlara rağmen ortak olan nokta bireylerin gerek fiziksel alan gerek kişisel bilgi alanına ilişkin kontrolün kendilerinde olma ihtiyacıdır. Diğer bir deyişle bireyler fiziksel alan ya da dijital alanda paylaştıkları verilerine ilişkin kendilerinin yetki ve kontrol sahibi olmaları durumunda mahremiyet alanlarının da arttığını söylemek mümkündür.

Dijital çağın beraberinde getirdiği sanal ortam, bireylerin bilgi ve deneyimlerini paylaştığı, kültürel, sosyal ya da politik fikir ve görüşlerini ifade edebildiği, kamusal bir imaj oluşturabildiği, diğer insanlarla sadece etkileşime girebildiği bir yer haline gelmiştir. Tan ve Pivot (2015), dijital dünyada çevrimiçi süreçlerde tüm bilgilerin takip edilebildiğini belirterek, çevrimiçi ayak izlerinin yanı sıra içinde bulunduğumuz toplumda, güvenlik kameraları, akıllı şehirler ve ev sistemleri, akıllı saatler, bileklikler vb. gibi giyilebilir teknolojiler, GPS (Global Positioning System), mobil araçlar, gibi birçok sistem ve uygulama sayesinde kişisel verilere çok kolay bir şekilde ulaşılabilir olduğunun altını çizmiştir (Akt: Eroğlu, 2018: 133).

Kullanıcıların içerik (fotoğraf, video ve bilgi) paylaşımından, blog oluşturmaya ve sosyal ağlara katılıma, kolektif entelektüel içerik üretimine kadar uzanan web etkinliklerini sağlamak için çeşitli yapı ve sistemler kullanılmaktadır. Artık yetişkinlerin sosyal aktiviteleri için önemli bir araç olan ve hatta kimliklerinin bir parçası olarak görülen Instagram vb. gibi sosyal ağlar da ulusal sınırların ötesinde faaliyet göstermektedir. Bu tür sosyal medya platformları çevrimiçi içerik üretebilmek ve paylaşabilmek için bilgisayar bilimi ve tasarım gerektirmeksizin kullanıcı dostu bir alan sunmaktadır. Böylece bireyler bilgisayar bilimi, kod yazma, sayfa tasarımı vb. gibi alanlarda bilgi sahibi olmasalar dahi kişisel bloglarını oluşturabilmekte ve çeşitli konulara ilişkin hazırladıkları içerikleri diğer insanlarla paylaşabilmektedir.

Almuhimedi ve diğerleri (2015) teknoloji ve bilgi sistemlerinin, günlük yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olmasına rağmen, modern bilgi ve iletişim sistemlerinin çok karmaşık olduğunu belirtmiştir. Bireyler bu sistemlerde, kendileri hakkında ne tür verilerin toplandığına, nerede tutulduğuna, ne kadar süre tutulacağına ve ne amaçlarla kullanılacağına dair hiçbir fikre sahip değildir (Almuhimedi vd., 2015). Bu

nedenle, kullanımı kolay teknolojik araçların mevcudiyeti, çocuklar, onların gelişimi ve kendilerini nasıl ifade edebilecekleri ve sivil tartışmalara nasıl katılabilecekleri vb gibi konularda yeni fırsatlar sunmanın (Omar, Daud, Hassan vd. 2014) yanı sıra mahremiyet ihmalleri nedeniyle riskleri de beraberinde getirmektedir.

Bireylerin, internette ve özellikle de sosyal medya platformlarında paylaştıkları kişisel verilere kimlerin erişebildiği önemlidir. Sosyal medya platformları, kullanıcıların kendilerine ait kamusal alanda paylaşımda bulundukları çevrimiçi bilgilere, görsellere, videolara ve içeriklere kötü niyetli kişiler tarafından erişimin sağlanması beraberinde önemli tehditleri getirmektedir. Bu bağlamda mahremiyet ihlaline ilişkin riskin niteliği ve niceliği, elde edilen kişisel verilerin türü ve miktarına göre değişkenlik göstermektedir. Bazı durumlarda üçüncü şahısların eriştiği veriler, kapsamlı ve özel olabilmektedir. Kişisel verilerin üçüncü şahıslar tarafından elde edildiği durumlar, kimlik hırsızlığından, siber zorbalığa, şantaja, cinsel istismardan, ayrımcılığa, çevrimiçi ya da fiziksel takibe kadar olumsuz birçok tehlikeyi beraberinde getirmektedir (Hughes-Roberts ve Kani-Zabihi, 2014). Bu gibi mahremiyet ihmalinden kaynaklanabilecek tehditlerin önüne geçebilmek amacıyla Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD, 2013) tarafından 23 Eylül 1980 tarihinde yayımlanan ve 2013 yılında güncellenen "Özel Yaşamın Korunması ve Kişisel Verilerin Sınırötesi Akışına İlişkin Rehber İlkeleri" şu şekilde belirlemiştir (Akt: Eroğlu, 2018: 134-135):

- **Sınırlılık:** Kişisel veriler, hukuka uygun sebepler ve araçlarla toplanmalıdır, veri sahiplerinin toplama konusunda bilgilendirilmeleri ve bilinçli rızalarının alınması gerekmektedir.
- **Kalite:** Toplanan veriler kullanılan amaç doğrultusunda mümkün olduğunca tam, güncel ve doğru olmalıdır.
- **Amaca Özgülük:** Kişisel verilerin toplanma amacı belirlenmeli ve sadece belirtilen amaç doğrultusunda kullanılmalıdır.
- **Kullanım Sınırlaması:** Toplanan veriler belirtilen amaçlar dışında yayılamaz, bulundurulamaz veya başka amaçlarla kullanılamaz.
- **Güvenlik:** Toplanan verilere yönelik oluşabilecek tehlikelere karşı (kayıp, yetkisiz erişim, zarar verme, değiştirme, açıklama) uygun güvenlik tedbirleri ile korunmalıdır.
- **Açıklık:** Kişisel verilerle ilgili gelişmeler, uygulama ve politikalar hakkında genel bir açıklık ilkesi bulunmalıdır. Bireyler kendileri ile ilgili veri barındıran kurumların politikalarına kolayca ulaşabilmelidir.
- **Bireyin Rızası:** Veri sahibinin rızası olmaksızın veriler erişilebilir hale getirilmemeli ve açıklanmamalıdır.
- **Hesap Verebilirlik:** Veri sahipleri veri toplayıcı ve yayınlayıcılarına karşı sayılan diğer ilkeler çerçevesinde hesap sorma hakkına sahip olabilmelidir.

Kişisel verilerin korunması alanında ortaya çıkabilecek ihtiyaçları karşılayabilmek için ulusal birtakım düzenlemeler de bulunmaktadır. Teknolojik gelişmelerin temel hak ve hürriyetlere müdahale edebilmeyi ve mahremiyet ihlalini kolay hale getirmesi ve bu durumun hukuki bir sorun olarak kendini göstermesi bu konuda yasal düzenlemeler yapmayı gerekli kılmıştır.

2010 yılında 5982 sayılı Kanunla yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasanın 20. maddesine ilave bir fıkra eklenmiştir. Bu fıkrada; "Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir." hükmüne yer verilmiştir (KVKK, 2016: 14-15). Anayasa'da yer verilen bu düzenleme ile bireylere; kendileriyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı, ilgili verileri düzenleme ve değiştirebilme, silebilme, amacına uygun kullanı-

lıp kullanılmadığı hakkında bilgi alma hakkının yanı sıra kişisel verilerini kanunun öngördüğü hallerde ve kişinin açık rızası ile işlenebilmesi hakları tanınmıştır.

Türk hukuk düzenlemelerinde mahremiyet ve kişisel verilere yönelik düzenlemeler aşağıdaki gibidir (Eroğlu, 2018: 135; KVKK, 2016: 11):

- Anayasamızın 20, 21, ve 22. Maddeler "Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması" başlığını düzenlemektedir (T.C. Anayasası, 1982).
- "Türk Medeni Kanunu"nda 24. Maddesinde mahremiyet hakkına yönelik düzenlemeler bulunmaktadır (Türk Medeni Kanunu, 2001).
- "Bilgi Edinme Kanunu" 21. Madde (Bilgi Edinme Kanunu, 2003) ile mahremiyete yönelik hususlar düzenlenmiştir.
- "Türk Ceza Kanunu"nun 10, 125, 134, 135, 136, 137 ve 280.Maddelerinde (Türk Ceza Kanunu, 2004) özel hayatın gizliliği ve mahremiyet konusu ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır.
- 7 Nisan 2016 tarihinde 6698 sayılı "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu", 29677 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 5 Mayıs 2016 tarihinde 181 No'lu "Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi"ne "Ek Denetleyici Makamlar ve Sınıraşan Veri Akışına İlişkin Protokol" Türk hukukuna dahil edilmiştir.

Üçüncü şahıslar tarafından veri madenciliği yöntemleri kullanılarak kişisel verilerin elde edilmesinin önüne geçebilmek için mahremiyet ve kişisel veri güvenliğine ilişkin uluslararası ve ulusal hukuki düzenlemelerin bulunmasının yanı sıra hem yetişkinlerin hem de çocukların, sanal ortamlara ve sosyal medya platformlarına ve beraberinde gelen tüm tehditlere karşı bilgi sahibi ve bilinçli bilinçli olması gerekmektedir.

Sosyal Medya ve Çocuk Mahremiyeti

Veri madenciliği teknikleri kullanılarak büyük miktarda kişisel verinin işlenmesi, çocukların mahremiyet hakları üzerindeki etkisi nedeniyle tartışma konusu haline gelmiştir. Çevrimiçi olarak kendi rızamız ile paylaştığımız veya bizden toplanan verilerin işlenmesi, tüm internet ve sosyal medya kullanıcılarını etkilemektedir. Kişisel verilerinin işlenmesiyle ilgili riskleri ve sonuçları bilmedikleri için savunmasız gruplar ve özellikle çocuklar için mahremiyet konusu özel bir öneme sahiptir (Shin ve Kang, 2016).

Bazı araştırmacılar, çocuk mahremiyetine ilişkin olarak, internetin ortaya çıkışından bu yana var olan, ancak çevrimiçi ortamda yeni bir boyut kazanan çevrimdışı risklerin bulunduğuna dikkat çekmektedir. Shin ve Kang (2016), bu riskleri "siber zorbalık, çevrimiçi takip, kimlik hırsızlığı ve istenmeyen veya uygunsuz reklam içeriğine maruz kalma" olarak ifade etmişlerdir.

2016 Dünya Sağlık Örgütü Raporu, çocukları hedefleyen çevrimiçi gıda reklamlarıyla ilgili olarak; çocukları hedeflemek için kullanılan profil oluşturma tekniklerinden ve mahremiyet ile ilgili risklerden ebeveynlerin habersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır (WHO, 2016). Bu örnekler, çocukların ve ebeveynlerinin genellikle çevrimiçi ortamda maruz kaldıkları riskler hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ve sosyal medya platformlarında yayınladıkları bilgilerin nasıl kullanılabileceği, bu durumun mahremiyetlerini, güvenliklerini ve gelecekteki kariyerini nasıl tehlikeye atabileceği hakkında farkındalık sahibi olmadıklarını göstermektedir (Livingstone, Carr ve Byrne, 2016).

İnternet ve sosyal medya platformları, bir taraftan çocukların çevrelerindeki dünyayı keşfetmelerine olanak sağlarken diğer taraftan hükümetlere ve kar amaçlı kurumlara çocukların siber ortamda gerçekleştirdiği eylemleri detaylı biçimde izlemek, çocuklarla ilgili verileri depolamak ve analiz etmek amaçlarıyla da kullanılmaktadır (Brown ve Pecora, 2014).

Nyst ve Falchetta (2017) çalışmasında, biyometri kullanılarak kimlik tespitinin, günümüz teknolojilerinin çevrimiçi ve çevrimdışı olarak çocuk mahremiyeti üzerindeki etkilerine dikkat çekmektedir. Biyometrinin artık sosyal ağlar, nesnelerin interneti özellikli cihazlar ve blok zinciri gibi çevrimiçi teknolojilerle birleştirildiğini ileri sürmektedir. Örneğin, bazı sosyal medya platformları, yüz tanıma teknolojilerini 'etiketleme' işleviyle entegre ederek fotoğraflarda çocukların tanınmasını sağlamaktadır. Benzer şekilde nesnelerin interneti özellikli bazı cihaz ve oyuncaklar, çocukları tanıma, onlarla iletişim kurma ve seslerini kaydetmelerine olanak tanıyan ses tanıma özelliklerine sahiptir (Nyst ve Falchetta, 2017). Dijital çağda çevrimiçi ve çevrimdışı olarak gelişen yeni iletişim teknolojileri tarafından hayatımızı kolaylaştırdığı iddiasıyla bireylere pazarlanan birtakım ürünlerin ya da uygulamaların, sağladığı faydaların yanı sıra aslında yetişkin bireylerin ve özellikle de geleceğin hedef tüketici kitlesini oluşturacak olan çocukların mahremiyetlerini ihlal edilmektedir. Bu şekilde çocuklara ilişkin elde edilen veriler, kar amaçlı kurumlar tarafından etkili pazarlama stratejileri geliştirmek amacıyla kullanılmasının yanı sıra kötü niyetli kişiler tarafından çocuk istismarı, siber zorbalık gibi amaçlarla da kullanılmaktadır.

Shin ve Kang (2016), çocukların ve ergenlerin, şirketler tarafından ailenin tüketim kararlarını etkilemesi nedeniyle önemli bir hedef pazar olarak görüldüğünü belirtmişlerdir. Birçok yazarın ve internet kullanımına ilişkin araştırma raporlarının belirttiği gibi çevrimiçi vakit geçirmek günümüzde çocukların ana faaliyetlerinden biridir. İnternette, sosyal medya platformlarında ve özellikle dijital oyunlarda her geçen gün daha fazla vakit geçiren çocuklar bu platformlarda kimlik bilgileri, tüketim alışkanlıkları vb. gibi bilgileri paylaşarak farkında olmaksızın mahremiyetini ihlal etmektedirler. Şirketler tarafından, tüketici segmenti, hedef pazar olarak görülen çocukların demografik ve tüketim alışkanlıklarına ilişkin elde edilen veriler önemli görülmektedir. Çocukların çevrimiçi alışkanlıkları ve davranışları hakkındaki bilgiler, şirketlerin çevrimiçi pazarın bu önemli payına ulaşmak için etkili iş stratejileri geliştirmelerine yardımcı olduğundan, ticari olarak çekici bulunmaktadır.

Benzer şekilde Steeves (2007) çalışmasında, çocukların özel hayatlarının, onların çevrimiçi faaliyetlerini gözlemleyebilen ve çevrimiçi ortamları taklit edebilen pazarlamacılar tarafından istismar edilebileceğini belirtmiştir. Bu durum sadece çocukların mahremiyetini değil, aynı zamanda bilgiye erişim gibi temel haklarını da sınırlandırabilir. Çünkü çocuklarla ilgili verileri toplayan pazarlamacılar, çocukların çevrimiçi alışveriş deneyimlerini ve sosyal medya platformlarındaki ortamlarını manipüle edebilir.

UNICEF (2017) tarafından hazırlanan çocuk mahremiyetine ilişkin rapor, çevrimiçi ortamda çocuk haklarına yönelik farklı tehditleri şu başlıklar altında özetlemektedir:

- Kurumsal veri toplama, çocukların göz atma verilerinin analizi ve satışı,
- Biyometri kullanımı,
- Yaş doğrulaması ve zorunlu kimlik kullanımı,
- Şifreleme ve cihaz güvenliği,
- Hükümet gözetimi,
- Ebeveyn denetimlerinin kullanımı,
- Çevrimiçi itibar yönetimi.

Çocukların mahremiyetine yönelik tüm tehditlerin şirketlerden veya hükümetlerden gelmediğini vurgulamak önemlidir, özellikle okullar ve hatta ebeveynler de farkında olmadan ciddi riskler oluşturabilir. Örneğin, içinde yaşadığımız dijital çağda ebeveynler çocuklarının kişisel bilgilerini veya görüntülerini rızası olmadan paylaştığı "paylaşım vakaları" oldukça yaygın hale gelmiştir. Günümüzde ebeveynler, anılarını paylaşmak, sosyal çevreden destek görme ihtiyacı vb. gibi nedenlerle çocuklarını içeren görsel ya da videoları paylaşarak, çocuklarının (daha sonradan silinemeyen) dijital ayak izlerini oluşturmaktadır.

Paylaşım literatürü incelendiğinde paylaşım davranışlarının farklı sebeplerinin olduğu görülmektedir. Bu nedenler arasında sosyal/duygusal ve psikolojik destek ihtiyacı, bunu bir meslek veya para kazanma aracı olarak görme, dijital kibir ve narsist özellikler, duygu ve düşünceleri ifade etme aracı en yaygın nedenler olarak öne çıkmaktadır. Paylaşımın nedenleri aşağıda tartışılmaktadır (Baştemur ve Kurşuncu, 2022: 2915-2917):

- **Sosyal/Duygusal ve Psikolojik Destek İhtiyaçları:** Ebeveynlerin çocuklarına ilişkin paylaşım yapma nedenlerine ilişkin literatürdeki en yaygın sebep, annelerin bebek/çocuk yetiştirmede sosyal/duygusal ve psikolojik desteğe ihtiyaç duymalarıdır. Ebels-Duggan'a göre (2015) anneler, diğer annelerle etkileşime girerek destek almak için çocuklarının fotoğraflarını sosyal medyada paylaşmaktadır. Benzer şekilde Bartholomew ve arkadaşları (2012), özellikle genç ebeveynlerin sosyal medya aracılığıyla sosyalleştiği ve diğer sosyal medya kullanıcılarından sosyal destek aldıkları belirtilmektedir (Akt: Baştemur ve Kurşuncu, 2022: 2915). Böylece anneler bebek/çocuklarını yetiştirirken yaşadıkları sorunları sosyal medya hesaplarından paylaşarak daha deneyimli annelerin görüş ve önerilerini alarak hem sorunlarına çözüm aramakta hem de yaşadıkları yalnızlık duygusuna psikolojik destek bulmaktadır.
- **Paylaşımcılığı Meslek Olarak Görmek veya Para Kazanmak:** Sosyal medya anneleri, meslekleriyle ilgili olarak, asıl mesleğinde tanınmak ya da sosyal medya fenomeni influencer olmayı meslek olarak gördükleri için çocuklarının fotoğraflarını paylaşmaktadır. Mesleklerinde şöhretini artırmak isteyen anneler, kariyerlerinin adı ile 'anne' kelimesini birleştiren bir hesap adı kullanmaktadırlar. Örneğin, hemşireanne, akademisyenanne, pedagoganne vb. gibi. Davidson-Wall (2018), bu annelerin çocuklarının resimlerini paylaşarak imajlarını güçlendirmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Mikro ünlü anne/baba/aile kavramı, popülaritesini artırmak için sosyal medya platformlarını kullanan, kendini başkaları tarafından tüketilmek üzere kamusal bir kişilik olarak gören, takipçilerine hitap etmek için yakınlık kuran ve takipçilerini hayranları olarak kabul eden bireylerdir (Marwick, 2016, akt: Baştemur ve Kurşuncu, 2022: 2916). Abidin (2017) çalışmasında, ebeveynlerin sıklıkla ticari amaçlı çocuk görselleri paylaştığını, çocukların da ebeveynlerinin işbirliği anlaşmaları gereği belirli ürünlerin reklamını yaptığını belirterek, mikro ünlü ebeveynlerin, tanınırlıklarını artırmak için çocuklarını sosyal medyada gösterme eğiliminde olduklarını vurgulamıştır. Bu durumda mikro ünlü olmayı ya da fenomen olmayı meslek olarak gören bireylerin ya da ebeveynlerin, çocukları üzerinden çeşitli markalarla işbirlikleri yaparak şöhret ve maddi kazanç elde etmektedirler.
- **Dijital Kibir ve Narsisistik Özellikler:** Çoğu sosyal medya platformu benliği besler ve bireylerin olmak istedikleri sahte imajlar ve kimlikler yaratmalarına izin verir. Buna göre sosyal medya ortamlarının bu tür yönleri narsisizmi ontolojik açıdan beslemektedir. Özellikle sosyal medya platformlarında "Ben mükemmelim, en iyisiyim ve kendimi seviyorum" gibi söylemler kişilerin narsist yönlerini ortaya çıkarmaktadır (Alanka ve Cezik, 2016). Benzer şekilde Cino, Demozzi ve Subrahmanyam (2020)'a göre sosyal medya hesaplarında 'beğeni' almak duygusal bir tepkiye neden olmaktadır. Paylaşımları beğeni aldıkça ebeveynler, sosyal medya kullanımını arttırabilir ve çocukları ile ilgili daha çok içerik paylaşarak, daha çok beğeni ve sanal iltifat almak için çabalayabilir. Bu bağlamda sosyal medya ebeveynleri, kendilerini 'en iyi anne/baba', 'en mutlu aile' olarak tanımlamakta; çocuklarını da 'en mükemmel, en zeki, en eğitimli çocuklar' olarak tanımlamaktadır. Bu durumun, hayatlarının her anını paylaşan ebeveynlerin sosyal medya platformlarında daha çok beğeni almaya odaklanmaları ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür.
- **Duygu ve Düşünceleri İfade Etme İhtiyacı:** Sosyal medya platformlarında çocuklarının fotoğraf ve videolarını paylaşmanın bir diğer nedeni ise ebeveynlerin duygu ve düşüncelerini ifade etme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bektaş (2021, akt: Baştemur ve Kurşuncu, 2022: 2917) çalışmasında, ebeveynlerin duygu ve düşüncelerini diğer bireylere aktarmak, siyasi görüşlerini yazma, toplumsal

bir olay hakkında fikir yazma ya da eşlerini harekete geçirmek gibi amaçlarla paylaştığı bulguları tespit edilmiştir.

Çocuklar, kişisel yaşamlarının ve kimliklerinin paylaşımına ilişkin konularda çok az söz sahibi olmakta ya da hiç söz sahibi olamamaktadır. Bu durum çocukların görüntülerinin ve kişisel bilgilerinin yetkililer tarafından arşivlenmesi, pedofillerin çocuklara ulaşabilmesi gibi risklere zemin hazırlamaktadır. Ayrıca tüm bu davranışlar ileride çocukların ruh sağlığı ve güvenliğinde sorunlara yol açabilmektedir.

Steinberg (2017) çalışmasında, çocuğun kişisel bilgilerinin sosyal medya aracılığıyla ifşa edilmeden önce, ebeveynlerin çocuğun yaşını göz önünde bulundurarak öncelikle çocuğa bunu kabul edip etmediğinin sorulması gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Çevrimiçi çocuk mahremiyetinin yetişkin mahremiyetinden farklı olarak ele alınması gerekmektedir. Bazı yazarlar Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi net bir standartlar ve yönergeler dizisine ve dijital çağda çocuk haklarını ele alan bir eylem programına dönüştürmek gerekliliğini (Livingstone, Carr ve Byrne, 2016), küresel-ulusal internet politikasının sağlanmasında ve yönetiminde çocukların hakları ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadır (Byrne, Kardefelt-Winther, Livingstone ve Stoilova, 2016).

UNICEF (2017) tarafından hazırlanan "Web 2.0 ve 3.0 Çağında Çocuk Mahremiyeti: Politika için Zorluklar ve Fırsatlar" adlı rapor, çevrimiçi çocuk mahremiyetine ilişkin kaygıları göz önünde bulundurarak aşağıdaki önerileri sunmaktadır:

- Çevrimiçi çocuk mahremiyeti alanındaki herhangi bir mevzuat, "teknolojik olarak tarafsız" olmalıdır. Bu durumda ilgili mevzuat kabul edildikten sonra meydana gelen yeni teknolojileri de revizyona gerek kalmadan düzenleyebilir.
- Çevrimiçi hizmet sağlayıcılar tarafından izlenen iş modelleri ve bunlara uygulanabilir düzenleyici çerçeveler, "veri toplama yöntemlerinde şeffaflık ve ortaya çıkan verilerin nasıl kullanılacağına dair net açıklamalar" içermelidir (Brown ve Pecora, 2014, akt: UNICEF, 2017). Bunun yanı sıra çocukların bilgi ihtiyaçlarını ve anlayışlarını karşılayacak şekilde hazırlanmalıdır.
- Çevrimiçi hizmet sağlayıcıların, çocukları ve ebeveynlerini kişisel verilerini gözden geçirme/erişme ve talep etme olasılıkları hakkında bilgilendirmek için yıllık bir bildirim göndermelerini zorunlu kılma durumu, çevrimiçi ortamda çocuk mahremiyetinin korunmasını sağlamak için iyi bir önlem olabilir.
- Çocukların kişisel verilerinin paylaşılması hakkında rızaya ilişkin kurallar, çocukların yaşları, gelişimsel farklılıkları ve özel güvenlik açıklarını dikkate almalıdır. Örneğin, belirli bir yaşın altındaki (örneğin 13 yaş) çocukların kişisel verilerinin işlenmesi için ebeveyn onayı gerekebilir; bu yaş eşiğinin üzerinde, ebeveyn müdahalesinin yerini çocukların yaşını yansıtan özel güvenceler alabilir (OECD, 2012, akt: UNICEF, 2017).
- Çocukların belirli hakları ve ihtiyaçları, internet yönetişim kurallarının tasarımında, çevrimiçi ve çevrimdışı mahremiyet hakkındaki uluslararası tartışmalarda dikkate alınmalıdır.

Dijital çağda hükümetler ve hukukçuların, yeni medyayla ilgili politika konularını ele alırken çocukların bakış açılarını, ihtiyaçlarını ve mahremiyetlerini dikkate almaları gerekmektedir. Çocuk mahremiyetine ilişkin tüm tehditlerin sadece kar amaçlı şirketler ve hükümetler tarafından değil, ebeveynler tarafından farkında olmadan yapılan kişisel bilgilerin paylaşımı yolu ile olduğu bilinmektedir. İnternet ortamında paylaşılan fotoğraflar, videolar, metinler vb. gibi tüm veriler hızla yayılmakta ve paylaşan tarafından silinse bile çevrimiçi ortamda kalmaya devam etmektedir. Bu nedenle çocuklara çevrimiçi mahremiyet bilinci vermek ve onların mahremiyetini korumak ebeveynlerin dikkat etmesi gereken görevlerden biridir. Bu noktada ebeveynlerin çocuklarının kişisel bilgilerini, görüntülerini, verilerini içeren paylaşımlarda bulunmaması gerekmektedir.

Çocuk mahremiyetini korumaya yönelik olarak yasalar ve uluslararası belgeler, çocukların bakış açıları ve ihtiyaçları dikkate alınarak benimsenmelidir. Aynı şekilde ebeveynler de çocuklarına ilişkin onların kişisel verilerini, görüntülerini sosyal medya hesaplarında paylaşmadan önce bu bilgilerin nasıl kötü amaçlı kullanılabileceği hakkında bilgi sahibi olmalı ve çevrimiçi mahremiyet konusunda çocuklarını da bilgilendirmelidir.

Araştırma

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı sosyal medya platformlarında çocuklarının görsellerini ve kişisel bilgilerini içeren paylaşımda bulunan ebeveynlerin, mahremiyet kavramı ve sosyal medya platformlarında çocuk mahremiyeti kavramına ilişkin fikir ve görüşlerini, çocuklarını içeren paylaşımların içeriklerini ve sıklığını, bu tür paylaşımlarda bulunurken nelere dikkat ettikleri ve hassasiyet gösterdiklerini öğrenmek, sosyal medya platformlarında çocuk mahremiyetinin önemi ve olası risklere ilişkin fikirlerini öğrenmek ve bu tür paylaşımlara ilişkin kaygı taşıyıp taşımadıkları vb. gibi araştırma sorularına derinlemesine görüşmelerle yanıt aramaktır.

Dijital dünyada bireyler tarafından aktif biçimde kullanılan sosyal medya ortamları kullanıcılarına birçok avantaj sunmasının yanı sıra kişisel verilerin yetkisiz kişi ve kurumlar tarafından kullanılması gibi birtakım riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, günlük hayatlarında sosyal medya platformlarını etkin bir şekilde kullanan ebeveynlerin çocuk mahremiyeti konusuna ilişkin algı ve kaygı düzeylerini ortaya çıkarmayı amaçlaması bakımından önemlidir.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak kolayda örnekleme yöntemi ile sosyal medya platformlarından Instagram kullanıcısı olan ve İstanbul ilinde yaşayan 20 katılımcı ile yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada katılımcılara yöneltilen araştırma soruları Kütükoğlu (2019)'nun çalışmasından yararlanılarak elde edilmiştir.

Araştırma evrenini Türkiye'deki 25 – 55 yaş arası çocuğu olan ve çocuğu ile ilgili sosyal medya hesaplarında (Instagram) paylaşım yapmayı tercih eden ebeveynler oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmaya çeşitli meslek gruplarından (akademisyen, ev hanımı, mühendis, muhasebeci, öğretmen) vb. gibi denekler katılmıştır. Evrenin tamamını gözlemlemek zaman ve bütçe kısıtları nedeniyle mümkün olmadığı için kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örnekleme, araştırma evreni içerisinden seçilecek örnek kesimin araştırmacının yargılarınca belirlendiği tesadüfî olmayan örnekleme yöntemi olarak tanımlanır. Kolayda örnekleme yönteminde veriler, araştırma evreninden en kolay, hızlı ve ekonomik şekilde toplanır (Aaker vd., 2007: 394). Görüşme (mülakat) tekniği, bir konu hakkında, araştırma sorularını yönelterek ilgili kişilerden bilgi almaktır. Nitel görüşme ise görüşülen kişilere bir konu hakkında ayrıntılı, nitelikle ilgili sorular yönelterek, konu ile ilgili ayrıntılı bilgi almak olarak ifade edilmektedir. Bu tip görüşme türüne "derinlemesine görüşme" (derinlemesine mülakat) denilmektedir (Aziz, 2003, s. 84-85).

Bu kapsamda sosyal medya platformlarında çocuklarını içeren paylaşımlarda bulunan ebeveynlere; mahremiyet kavramı ve sosyal medya platformlarında mahremiyet kavramına ilişkin düşünceleri, sosyal medya platformlarında çocukları ile ilgili paylaşımların sıklığı, içeriği, söz konusu paylaşımlarda dikkat ettikleri konular ve mahremiyet kaygısı konularında düşünce ve görüşlerine ilişkin araştırma soruları yöneltilmiştir. Görüşmeler yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan bir form ile Mart ve Mayıs 2023 tarihleri arasında yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Görüşme öncesinde katılımcılara isimlerinin ve kimlik bilgilerinin açık şekilde verilmeyeceği ve kodlanarak aktarılacağı belirtilmiştir. Araştırma bulguları içerisinde katılımcıların araştırma sorularına verdikleri yanıtlar "ad soyad ilk harfi, mesleği, yaşı" (DC, Mühendis, 35) şeklinde aktarılacaktır.

Araştırma Bulguları

Araştırmaya katılan 20 katılımcının ad-soyad kısaltmaları, meslekleri, yaşları, çocuklarının yaşları ve Instagram'da geçirdikleri zamanları gösteren bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1

Katılımcı Profili

Ad-Soyad Kısaltması	Cinsiyet	Meslek	Ebeveyn Yaşı	Çocuğunun / Çocuklarının Yaşı	Instagram'da geçirilen Süre (Günlük)
A.S.	Erkek	Avukat	32	1	2 saat
C.K.	Erkek	Mühendis	29	3,5	1 saat
R.A.	Erkek	Öğretmen	42	2,5 ve 6	3 saat
C.D.	Erkek	Mimar	38	4 ve 7	30 dk.
İ.S.	Erkek	Akademisyen	27	1,5	1,5 saat
H.İ.	Erkek	Doktor	34	3	30 dk.
K.G.	Erkek	İşçi	32	6	4 saat
S.Ö.	Erkek	Avukat	33	7	1 saat
A.K.	Erkek	İşçi	45	8	4,5 saat
M.D.	Erkek	Şoför	43	4 ve 9	5 saat
M.G.	Kadın	Hemşire	36	4,5	1,5 saat
R.Ö.	Kadın	Akademisyen	44	3 ve 8	1 saat
S.D.	Kadın	Doktor	47	5,5	30 dk.
R.K.	Kadın	Ev Hanımı	38	6	5 saat
S.Ş.	Kadın	Ev Hanımı	27	2 ve 5	3 saat
S.Ö.C.	Kadın	Yönetici Asistanı	26	1	2 saat
D.D.	Kadın	Öğretmen	38	3,5 ve 7	4 saat
N.C.	Kadın	Halkla İlişkiler Sorumlusu	27	2	2,5 saat
H.B.	Kadın	Ev Hanımı	46	1 ve 4	4 saat
K.N.A.	Kadın	Mimar	39	2,5	1 saat

Tablo 1'de katılımcıların demografik bilgilerinin yanı sıra çocuklarının yaşı ve Instagram'da günlük olarak geçirdikleri süre bilgileri de bulunmaktadır. Çalışma örnekleminde bulunan 10 erkek ve 10 kadın katılımcının avukat, mühendis, öğretmen, doktor, hemşire, mimar, işçi, şoför vb. gibi meslek mensupları bulunmaktadır. Katılımcılardan derinlemesine görüşme yöntemiyle elde edilen veriler, araştırma soru içeriklerinin anahtar kelimeler temelinde kategorilere ayrılması ile beş başlık altında irdelenmiştir.

Mahremiyet ve Sosyal Medya Platformlarında Mahremiyet Kavramları

Katılımcıların çocuk mahremiyetine ilişkin görüşlerini almadan önce genel olarak mahremiyet kavramı ve sosyal medya platformlarında yapılan paylaşımlar sonucu sosyal medya ortamlarında mahremiyet

kavramına ilişkin düşünceleri sorulmuştur. Katılımcıların mahremiyet kavramına ilişkin görüşleri şu şekildedir:

"Bana göre mahremiyet benim kişisel ve özel alanıma giren her şeydir" (N.C, Halkla İlişkiler Sorumlusu", 27).

"Mahremiyet, bence görünür olmamak demektir" (C.K, Mühendis, 29).

"Özel alanıma giren ve tanımadığım kimselerle paylaşmak istemediğim durumlardır" (D.D, Öğretmen, 38).

"Mahremiyet, sır olarak saklamayı uygun bulduğum olay ve durumlardır" (İ.S, Akademisyen, 27).

"Benim için mahremiyet gizli tutmam gereken her şeydir" (S.D, Doktor, 47).

"Mahremiyet aile içerisinde olan ve aile içerisinde tutulması gereken özel durumlardır" (R.K, Ev Hanımı, 38).

"Özel hayatımda olan ve başka insanlarla paylaşmayı tercih etmediğim duygu, düşüncelerim ve olaylardır" (S.Ö.C, Yönetici Asistanı, 26).

"Gizliliğine saygı duyulması gereken, ifşa edilmemesi gereken ve bana ait olan tüm gelişmelerdir-" (S.Ö, Avukat, 33).

Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde cinsiyet fark etmeksizin hemen hemen tüm katılımcılar mahremiyet kavramını ifade ederken "gizlilik, sır, özel hayat, aile, saklı, görünür olmayan" kavramları ile mahremiyet kavramını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların büyük çoğunluğu mahremiyet kavramının gizli tutulması gereken tüm fikir, düşünce, olay ve durumlar olduğu konusunda hemfikir olduğunu ve kavramı doğru ifade ettiklerini söylemek mümkündür.

Katılımcıların sosyal medya platformlarında mahremiyet konusuna ilişkin görüşleri şu şekildedir:

"Sosyal medya hesaplarında mahremiyet, hayatıma ilişkin neleri paylaşmakta sakınca görmüyorsam onları paylaştığım bir yerdir" (H.B, Ev Hanımı, 46).

"Bizi biz yapan ve bize ait olan özel anlarımıza ve anılarımıza sevdiklerimizi de dahil etmektir" (M.G, Hemşire, 36).

"Gizlilik ile ilgili sınırları bizim belirlediğimiz, kimlerin göreceğini de bizim belirlediğimiz ve iznimiz olmadan yayınlanamayacak olan anlarımızı paylaşmak ya da paylaşmamaktır" (S.Ö, Avukat, 33).

"Sosyal medya hesaplarında mahremiyetin olduğunu düşünmüyorum. Her şey paylaşmak üzerine kurulu, arkadaşlarımın ya da tanıdığım kişilerin paylaşım yaptığını gördükçe bende de hayatımda olan şeyleri paylaşma isteği uyanıyor maalesef" (R.K, Ev Hanımı, 38).

"Sosyal medya platformlarının hayatımızın birçok alanını radikal biçimde etkilediğini ve toplumsal kültürümüzü değiştirerek hızlı biçimde popüler kültürü ve kendi paylaşım ve dışarıya açık olma ideolojisini yaydığını düşünüyorum. Bu nedenle sosyal medyada mahremiyeti sağlamanın günümüzde çok zor olduğunu düşünüyorum. Sosyal medya platformlarının her zaman ve herkesle etkileşim halinde olma duygusunu insanlara empoze ettiğini, duygu, düşünce ve deneyimlerimizi ne kadar dış dünya ile paylaşırsak o kadar prestijli ve saygın görüleceğimize bizleri inandırdığını düşünüyorum" (R.Ö, Akademisyen, 44).

"Sosyal medya platformlarının olduğu yerde özel hayatlarımıza ilişkin mahrem olanı mahrem olarak tutma motivasyonumuzu toplum olarak yitirdiğimiz kanaatindeyim. Sosyal medya yüzünden herkes daha fazla görünür olabilmek ve sevdiği kişilerden sosyal bir onay olarak gördüğü "like" alabilmek için bir yarış halinde. Özellikle gençler daha fazla "like" alabilmek uğruna daha fazla mahremiyetlerinden ödün veriyorlar" (R.A, Öğretmen, 42).

Katılımcıların bazıları sosyal medya hesaplarını bireylerin kendilerinin yönettiğini, neleri paylaşıp neleri paylaşmama konusunda sınırları kullanıcıların belirlediği görüşünü ileri sürerken bazı katılımcılar ise sosyal medya platformlarının toplumu daha fazla paylaşım yapmaya yönlendirdiğini, bireylerin daha fazla görünürlük ve çevrelerinden sosyal onay almak uğruna mahremiyetlerinden gönüllü olarak vazgeçtiklerini ifade etmişlerdir.

Instagram'da Çocukları İçeren Paylaşım Yapılma Sıklığı ve İçeriği

Katılımcılara Instagram hesaplarında çocuklarını içeren paylaşım yapma sıklığı sorulduğunda alınan yanıtlar aşağıdaki şekildedir:

"Çocuğumla ilgili arada sırada fotoğraf paylaşıyorum, Instagram hesabımda daha çok kendimle ilgili olan görsellere yer veriyorum" (A.S, Avukat, 32).

"Çocuklarımla ilgili paylaşımlarımı bizim için özel ve anlamlı olan günlerde yapıyorum. O güne ait anılarımı yakın arkadaş listemde bulunan kişilerin görmesinden dolayı rahatsızlık ya da endişe duymuyorum" (H.B, Ev Hanımı, 46).

"Çocuklarımla ilgili fotoğrafları haftada en az iki kere paylaşıyorum, yakın çevremden de olumlu tepkiler alıyorum. Bu beni daha fazla fotoğraf paylaşmam için motive ediyor" (S.Ş, Ev Hanımı, 27).

"Çok nadir ayda bir fotoğraf paylaşıyorum" (R.A, Öğretmen, 42).

"Özel hayatımdaki gelişmelere göre bazen haftada birkaç fotoğraf paylaşıyorum, bazen de hayat rutinim içinde özel bir gelişme olmadıysa bir ay boyunca hiç fotoğraf paylaşmıyorum" (C.D, Mimar, 38).

"Instagram'da çocuğumla ilgili onun büyüme aşamaları ve gün içerisinde neler yaptığını her gün mutlaka en az bir fotoğraf ya da hikaye yüklüyorum" (M.G, Hemşire,36).

Katılımcıların çocuklarını içeren paylaşımları yapma sıklığına katılımcıların bazıları sadece özel gün ve etkinliklerde anıları paylaşmak amacıyla paylaşım yaptıklarını belirtirken, bazı katılımcılar haftada en az bir kere paylaşım yaptıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan alınan yanıtların cinsiyet değişkenine göre dağılımına bakıldığında kadın katılımcıların (%59) erkek katılımcılara (%41) göre daha fazla paylaşım yapmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcılara Instagram hesaplarında çocuklarını içeren paylaşımların içerikleri sorulduğunda alınan yanıtlar şu şekildedir:

"Hayatımızda özel bir yeri olan gün ve etkinliklere ait anıları ve fotoğrafları sevdiklerimizle uzaktan da olsa paylaşmayı seviyorum. Oğlumun doğum günleri, kreşe ilk başladığı gün gibi bizim için anlamı olan günleri paylaşıyorum, asla periyodik olarak her gün çocuğunun fotoğrafını paylaşan biri değilim. Açıkçası bireylerin kendilerini ya da çocuklarını her gün birden fazla fotoğrafla paylaşmasını da sağlıklı bulmuyorum" (H.İ, Doktor, 34).

"Daha çok gittiğimiz tatillerde, denizde ve kumda oynarken, havuzda yüzerken, mutlu olduğu zamanlarda, şarkı söylerken ya da etkinlik yaptığı zamanlarda, resim ve boyama yaparken video ya da fotoğraflarını paylaşıyorum" (R.K, Ev Hanımı, 38).

"Kızım şu an bir yaşında yeni doğan dönemindeyken çok küçük olduğu için fotoğraf ve videolarını paylaşmadım. Ama şimdi her geçen gün büyüyor, yeni şeyler keşfediyor, özellikle ek gıdaya geçiş döneminde benim gibi annelere fikir vermek, deneyimlerimi iyisiyle kötüsüyle aktarmak için kızımı ve onun beğendiği oyuncakları, yemek tariflerini, onun ilk tepkilerini paylaşmayı eğlenceli buluyorum" (S.Ö.C, Yönetici Asistanı, 26).

"Oğlumun büyüme aşamalarını ilk diş çıkartması, ilk ek gıda deneyimi, ilk emeklemesi ve ilk yürümesi gibi ilklerinin yanı sıra gün içerisinde beni güldüren şakalarını ve oyunlarını Instagram hesabım-

dan paylaşmak bana mutluluk veriyor. Özellikle arkadaşlarımın oğlumla ilgili güzel yorumlar yaptığını görmek güzel" (S.Ş, Ev Hanımı, 27).

"Oğlumun komiklikler şakalar yaptığı durumları, tatlı yaramazlıklarını örneğin odasını dağıtması vb gibi eğlenceli videolarını paylaşıyorum. Hem arkadaşlarımı eğlendirmek hem de çocuk büyütmenin güzel ve zaman zaman da yorucu taraflarını görmelerini istiyorum" (K.N.A, Mimar, 39).

"Eşimle hafta sonları dışarıya çıktığımızda örneğin pikniğe ya da köye gittiğimizde oğlumun doğa içerisinde yeni keşifler yapması ve yeni şeyler öğrenmesini ve bizim de her zaman ve her anında onun yanında olduğumuzu paylaşmak hoşuma gidiyor" (M.D, Şoför, 43).

Katılımcılardan alınan yanıtlar incelendiğinde özellikle erkek katılımcıların çocuğunun özel gün ve etkinliklere ilişkin görsel ya da videolarını anı paylaşmak amacıyla yayınlarken kadın kullanıcıların çocuklarını içeren paylaşımlarda daha çok özel olmayan zamanlara sıradan günlük rutinlere yer verdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca bazı kadın katılımcılar çocuğunun gelişim sürecine ait deneyimlerini ve annelik serüveninde yaşadığı durumları paylaştıkça yakın çevresinden aldığı olumlu tepkilerle motive olduklarını belirtmişlerdir. Çalışmada dikkat çeken diğer bir nokta ise bazı katılımcıların özel anlara ilişkin paylaşım yaptığını ifade ederken çocuklarının havuz ve denizdeki fotoğraf paylaşımı yaptığını ifade ermesidir. Bu durum çocukların beden mahremiyetinin ihlalidir. Bu bağlamda ebeveynlere çocuk mahremiyeti ve olası risklere karşı farkındalık geliştirilmesi gerekliliği görülmektedir.

Çocukları İçeren Paylaşımlarda Dikkat Edilen Konular ve Çocuk Mahremiyet Özeni

Katılımcılara çocuklarını içeren sosyal medya paylaşımlarında hangi konulara ve kriterlere dikkat ettikleri, nelere özen gösterdikleri sorulduğunda alınan yanıtlar şu şekildedir:

"Öncelikli olarak dikkat ettiğim konu, çocuğumun çıplak fotoğraflarını paylaşmamak, onun yıkanırken, havuzda ya da denizde oynarken, bezli fotoğraflarını yayınlamıyorum. Bize özel olan anılarımızın haricinde günlük sıradan sayılabilecek faaliyetlerini her gün paylaşmıyorum. Bebek ve çocukların kıyafetsiz çıplak ya da yarı çıplak fotoğraflarının paylaşılmasını beden mahremiyetinin ihlali olduğunu düşünüyorum. Özellikle internet ortamında çocuk istismarının yaygın olduğu kanaatindeyim. Bu tür olumsuzluklardan uzak durmak ve ileride çocuğumun karşısına onu utandıracak fotoğraflarının çıkmaması için özen gösteriyor ve mahremiyetine saygı duyuyorum" (A.S, Avukat, 32).

"Çocuğumun bulunduğu fotoğrafları paylaşırken tabi ki kötü niyetli insanların olduğunu da göz önünde bulundurarak kıyafetsiz ve bedenini gösteren fotoğraf paylaşmamaya özen gösteriyorum" (K.G, İşçi, 32).

"Aslında çocuğum bu hayatta en üzerine titrediğim en önceliklim. Bu nedenle ona zarar verebilecek, utanmasına neden olabilecek herhangi bir hareketini ya da görselini paylaşmamaya özen gösteriyorum. Çocuklarımız bizim en kıymetli varlıklarımız onların mutluğunu güzel anlarını aktarmayı seviyorum. Ama bunu yaparken de diğer annelerin benim çocuğumun yaptıklarını görüp kendi çocuğuyla kıyaslama yapması durumu beni rahatsız eder. Hem başkalarının böyle bir kıyaslama yapmasına neden olmak istemem hem de çocuğuma olumsuz bir enerji geçmesinden (nazardan) korkarım" (R.K, Ev Hanımı, 38).

"Çocuğumun büyüdüğünde onun bulunduğu fotoğraf ve videolara ilişkin herhangi bir rahatsızlık duymasını ve buna sebep olmayı istemem. Sosyal medya hesaplarımda onun dahil olduğu fotoğraf ve video paylaşımı yaparken ileride bu konudan dolayı beni eleştirebileceği düşüncesi ve özenini taşıyorum" (S.D, Doktor, 47).

"Sosyal medya hesaplarım kilitli hesap olduğu için paylaşımlarım sadece benim arkadaş listemde yer alan kişiler tarafından görünüyor. Hesabımın herkese açık olmaması bence belirli bir düzeyde mahremiyeti sağlıyor. Ayrıca çocuğumla ilgili özel sayılabilecek bir hikaye paylaşmak istediğimde sadece "yakın arkadaşlar" kısmında paylaşarak kimlerin görebileceği kısmında filtreleme yapabiliyorum.

Instagram'ın sağladığı bu özelliklerde gizlilik ve mahremiyetimizin korunduğunu düşünüyorum" (R.Ö, Akademisyen, 44).

"Çocuğuma ait çok mahrem ve gizli tutulması gereken şeyleri özel bölge ve beden mahremiyeti gibi konulara karşı özenli davranıyorum. Hemen hemen herkesin paylaşmakta sakınca görmediği sıradan faaliyetlerini paylaşıyorum" (A.K, İşçi, 45).

"Sosyal medya ortamında kötü niyetli kişilerin, çocuk istismarcılarının olduğunu göz önünde tutarak çocuğumla tatil, deniz kenarında çekildiğimiz kızımın mayolu, bikinili fotoğraflarını paylaşmıyorum. Bu konuda paylaşımlarda bulunmaması için eşimi de bilgilendiriyorum." (İ.S, Akademisyen, 27).

Elde edilen bulgulara göre katılımcıların tamamına yakını %95'i çocuklarının yer aldığı paylaşımlarda çocuklarının bedensel mahremiyetine dikkat ettiklerini, onların kıyafetsiz ve vücudunu açıkta bırakan görsel ve video paylaşmaktan kaçındıklarını bu konuda özenli davrandıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmada dikkat çeken noktalardan biri bazı katılımcılar, sosyal medya platformlarında kişisel hesaplarının dışarıya kapalı kilitli hesap olmasından dolayı kendileri ve çocukları ile ilgili yaptıkları paylaşımlarda herhangi bir risk ve sorunla karşılaşmayacaklarını düşünmektedir.

Çocukları İçeren Paylaşımlarda Silinen İçerikler

Katılımcılara Instagram hesaplarından çocuklarını içeren paylaşımlardan herhangi birini silip silmedikleri sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu %75'i Instagram hesabından çocuğunu içeren paylaşımlardan herhangi birini silmediğini belirtmiş sadece %25'i çocuğunu içeren paylaşımların bazılarını sildiğini belirtmiştir.

Çocuğunu içeren paylaşımlardan herhangi birini sildiğini belirten 5 katılımcının ifadeleri aşağıdaki gibidir:

"Instagram hesabımın kilitli olmasından dolayı gizlilik ile ilgili bir sorun yaşamayacağımı düşünerek çocuğumla tatil anılarımıza ilişkin paylaştığım birkaç fotoğrafı eşimin isteği üzerine sildim" (R.Ö, Akademisyen, 44).

"Eşim rica ettiği için çocuğumla ilgili bazı hikayeleri ve videoları sildim" (M.G, Hemşire, 36).

"Annem çocuğuma nazar değeceğini söylediği için endişe duyarak bazı hikayeleri ve öne çıkanlar klasörünü sildim" (S.Ş, Ev Hanımı, 27).

"Kötü niyetli kişiler tarafından farklı amaçlarla kullanılabileceği hakkında endişelendiğim için bazı fotoğraflarını sildim" (İ.S, Akademisyen, 27).

"Çocuğumun ileride arkadaşları tarafından akran zorbalığına maruz kalabileceği ya da siber zorbalığa maruz kalabileceğini düşünerek bazı fotoğraflarını sildim. Artık çok özel anlar dışında çocuğumla ilgili paylaşım yapamamaya özen gösteriyorum" (D.D, Öğretmen, 38).

Sosyal medya hesabından çocuklarının bulunduğu paylaşımları sildiğini belirten katılımcılardan üçü (%15'i) sosyal çevresinden gelen tepkiler (eşi ya da annesinin ricası) üzerine nazar değmesinden korkma gerekçesi ile ilgili paylaşımları sildiğini belirtmiştir. Söz konusu katılımcıların çocuklarının mahremiyeti ile ilgili endişe duymadığını ve toplumsal çevre tepkisi ile hareket ettiğini söylemek mümkündür. Diğer taraftan iki katılımcı çocuk istismarı, siber zorbalık ve akran zorbalığı gibi olumsuz durumlardan çocuğunu koruma içgüdüsü ve mahremiyet gerekçesi ile çocuğunun bulunduğu paylaşımları sildiğini ifade etmiştir. Katılımcıların %75'inin çocuğu ile ilgili silmelerini gerektirecek, onların mahremiyetine zarar verecek nitelikte bir paylaşımda bulunmadıklarını ifade ederek silinen içeriklerinin olmaması ve %10 katılımcının mahremiyet endişesi ile çocuğunun bulunduğu bazı paylaşımlarını silmesi "mahremiyet kaygısının" ve farkındalığının oluşması açısından önemlidir.

Çocuklarına İlişkin Mahremiyeti Kaygısı

Katılımcılara sosyal medya hesaplarınızda çocuğunuzu içeren paylaşımlarda bulunduğunuzda çocuğunuzun mahremiyetinin yok olmasıyla ilgili kaygı duyup duymadıkları sorulmuştur. Erkek katılımcıların (%90), kadın katılımcılara (%70) göre çocuğunu içeren paylaşımlar sonucu onların mahremiyetinin yok olduğu kaygısını daha fazla taşıdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Erkek katılımcıların verdikleri yanıtlar aşağıdaki gibidir:

"Toplumumuz ve insanlar, benim çocukluğumu yaşadığım zamanlardaki gibi iyi niyetli değil maalesef. Benim çocukluğum dışarıda sokak oyunları oynayarak geçti, şimdi çocuğumuzu tek başına markete gönderirken bile endişeleniyoruz. Acaba başına bir şey gelir mi diye. Sosyal medya büyük bir mecra ve büyük bir pazar, bu mecrada her türden insanlar var. Tabi ki çocuğumla ilgili anılarımı sevdiklerimle gönül rahatlığıyla paylaşmak isterim ama bu konuda hem çocuğumun mahremiyeti açısından hem de kötü niyetli kişilerin yapabileceklerinden kaygılıyım" (H.İ, Doktor, 34).

"Çocuğumla ilgili yaptığım paylaşımlarda dikkatli olduğum ve onun mahremiyetine saygılı olduğum için kaygı taşımıyorum" (C.K, Mühendis, 29).

"Çocuğumu sosyal medya ortamlarında ve sosyal hayatta karşılaşabileceği kötü niyetli kişilere karşı bilgilendiriyorum. Her ne olursa olsun, başına ne gelirse gelsin korkmaması gerektiği ve öncelikle ailesiyle paylaşması gerektiğini söylüyorum. Özellikle Dark web ve bu gibi ortamlarda bulunan kötü niyetli kişilerin tarafından zorbalığa ve şantaja maruz kalma ihtimali beni endişelendiriyor" (S.Ö, Avukat, 33).

Kadın katılımcıların verdiği yanıtlar aşağıdaki gibidir:

"Sosyal medya herkesin hayatını nasıl yaşadığını gösterdiği bir platform. Bireyler varlıklarını, alışkanlıklarını, günlük yaşam rutinlerini ve özel anlarını bu platform üzerinden diğer kişilerle paylaşıyorlar. Ama bu masumca yapılan paylaşımların ileride bize ve çocuklarımıza karşı nasıl kullanılabileceği ve bunlardan nasıl korunabileceğimizle ilgili çok az şey biliyorum. Bu durum tabi ki zaman zaman endişelenmeme neden oluyor" (K.N.A, Mimar, 39).

"Çocuğumla ilgili çok nadir, sadece özel zamanlarımızda paylaşım yapıyorum. Örneğin Instagram'ın zaman zaman "güzel bir kızın varsa paylaş" "yakışıklı bir oğlun varsa paylaş" gibi hikaye akımları oluyor. Böyle zamanlarda kesinlikle çocuğumun görselini paylaşmıyorum ve bu akımları anlamsız buluyorum. Herkesi paylaşım yapmaya yönlendiren bu akımlarda çocuğumla ilgili paylaşım yapmadığım için kaygı duymuyorum" (R.Ö, Akademisyen, 44).

"Sosyal medya hesaplarında çocuğunun her anını paylaşan "Instagram annesi" olarak adlandırılan influencerlar var, onlardan herhangi birinin başına kötü bir olay gelmedi. Çocuğumun beden mahremiyetine özen gösterdiğim için kötü bir durumla karşılaşacağımı düşünmüyorum ve kaygı duymuyorum" (S.Ş, Ev Hanımı, 27).

"Instagram hesabımda bulunan arkadaşlarım da çocuklarıyla ilgili paylaşımlarda bulunuyorlar benim paylaşımından dolayı çocuğuma bir zarar geleceğini düşünmüyorum" (M.G, Hemşire, 36).

Katılımcılardan elde edilen bulgulara göre bir erkek katılımcı çocuğunu içeren paylaşımlarında dikkatli davrandığını ileri sürerek kaygı taşımadığını belirtmiştir. Diğer taraftan kaygı taşımadığını belirten üç kadın katılımcı, yakın çevrelerinde bulunan kişilerin sosyal medya hesaplarında çocuklarını içeren paylaşımlarda bulunduğunu ve kötü bir durumla karşılaşmadıkları gerekçesine sığınarak kendi paylaşımlarının sonucunda da herhangi bir riskle karşılaşmayacaklarını düşünmeleri ve kaygı taşımadıklarını ifade etmesi düşündürücüdür. Bu bağlamda toplumumuzda bir olayın yaygınlaşması ve sosyal çevreler tarafından "like" atılarak övülmesi bu türden paylaşımlarda bulunmak için bireyleri teşvik edici olduğunu ve olası riskleri düşünme ve önlem alma algısını gölgede bıraktığını söylemek mümkündür.

Sonuç

Günümüzde gelişen iletişim teknolojileri ve internet ortamının bireylerin sosyal yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmesiyle birlikte gün geçtikçe daha fazla birey sosyal medya platformlarını kullanmaktadır. Sosyal medya platformları üzerinden insanlar sosyal yaşamlarında olup biteni paylaştıkça kimliklerini, yaşam tarzlarını, günlük rutinlerini, aile hayatını, özel anlarını ve anılarını paylaşmaktadır. Özellikle ebeveynler sosyal medya platformlarında sadece kendi yaşamlarındaki gelişmeleri paylaşmanın yanı sıra çocukları ile ilgili paylaşımlarda bulunduğu görülmektedir. Dijital dünyada ebeveynler tarafından da aktif biçimde kullanılan sosyal medya platformları kullanıcılarına sunduğu avantajların yanı sıra kişisel verilerin yetkisiz kişi ve kurumlar tarafından kullanılması gibi birtakım riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda mahremiyet kavramı ve özellikle de ebeveynler tarafından yapılan paylaşımlar sonucu çocuk mahremiyeti kavramına yönelik toplumsal farkındalığın oluşması önem taşımaktadır.

Bu çalışma, günlük hayatlarında sosyal medya platformlarını etkin bir şekilde kullanan ebeveynlerin çocuk mahremiyeti konusuna ilişkin algı, dikkat ve kaygı düzeylerini ortaya çıkarmayı amaçlaması bakımından önemlidir. Çalışmada Instagram kullanıcısı olan, İstanbul ilinde yaşayan 25 – 55 yaş arası çocuğu olan ve çocuğu ile ilgili sosyal medya hesaplarında (Instagram) paylaşım yapmayı tercih eden 20 katılımcı ile yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların mahremiyet, sosyal medya platformlarında mahremiyet, çocuk mahremiyeti, çocukların bulunduğu paylaşımlarda nelere dikkat ettikleri gibi araştırma sorularından önce cinsiyet, meslek, ebevynlerin ve çocuğunun yaşı ve günlük olarak Instagram'da geçirdikleri süre ile ilgili bilgiler elde edilmiştir. Instagram'da günde geçirilen zamana bakıldığında katılımcıların %15'i günde 30 dakika, %55'i yaklaşık bir – üç saat arası, %30'u ise yaklaşık dört ve beş saatini Instagram'da geçirdiği saptanmıştır. Bu bağlamda katılımcıların yarısından fazlasının günlük olarak Instagram'da bir saatin üzerinde zaman geçirdiklerini söylemek mümkündür. Bu veri ebeveynler tarafından Instagram'ın yoğun biçimde kullanıldığını göstermektedir.

Diğer taraftan ebeveynlerin çocuklarına ilişkin içerikleri paylaşım sıklığına bakıldığında katılımcıların %35'inin günde iki ve daha fazla gönderi paylaşması dikkat çekmektedir. Bunu takiben katılımcıların %30'u haftada bir gönderi, %20'si günde bir gönderi ve son olarak katılımcıların %15'i ayda bir gönderi paylaştığı bulgusu saptanmıştır. Bu nedenle katılımcıların yarısından fazlasının %55'inin çocukları ile ilgili içerikleri günde en az bir kez paylaştığı saptanmıştır. Bu bağlamda ebeveynlerin Instagram'da günlük olarak geçirdikleri süre ile çocukları ile ilgili içerik paylaşım sıklığı değişkenleri arasındaki ilişki incelendiğinde olumlu yönde bir ilişki görülmektedir. Diğer bir deyişle ebeveynlerin Instagram'da geçirdikleri süre arttıkça çocuklarının bulunduğu içerikleri daha fazla paylaştıkları saptanmıştır. Bu bağlamda katılımcıların Instagram'da fazla vakit geçirdikçe, sosyal çevresinde bulunan kişilerin paylaşımlarını gördükçe kendi çocuklarının bulunduğu içerikleri paylaşma motivasyonlarının arttığını söylemek mümkündür. Katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler de bu görüşü destekler niteliktedir. Bazı katılımcılar sosyal çevrelerinden paylaşımlarına ilişkin olumlu tepkiler ve beğenilme aldıkça kendini ve çocuğunu daha fazla paylaşma konusunda motive olduğunu ifade etmiştir.

Kumar ve Schoenebeck (2015) çalışmasında, annelerin çocuklarının fotoğraflarını paylaşırken çocuklarının mahremiyetine zarar gelebileceğinden endişe duyduklarını; ancak sosyal medya platformlarında elde ettikleri fayda nedeniyle fotoğrafları paylaşmaya devam ettiklerini ifade etmiştir. Benzer şekilde bu çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda katılımcıların tamamına yakını çocuklarının beden mahremiyetine özen göstermekte, çocuklarını kıyafetsiz ve çıplak olarak paylaşmama konusunda hassas davranmaktadır.

Bazı ebeveynler, sosyal medya platformlarında çocuklarının görsellerini ve kişisel bilgilerini paylaşmanın zararlarını bilmelerine rağmen çocuklarının fotoğraflarını paylaşmaya devam etmektedir. Bu durum çocuk mahremiyetine ilişkin önemli bir tehlikedir. Çünkü paylaşmanın çocuk mahremiyetine verebileceği zararlar hakkında bilgi eksikliği ya da farkındalığı zayıf olan bireylere verilebilecek eğitimlerle soruna kısmen de olsa çözüm bulunabilir. Ancak sosyal medya platformlarında kötü niyetli kişilerin olduğunu bilmelerine rağmen çocuklarını içeren paylaşımlarına devam eden anneler, "herkes paylaşıyor", "bizim başımıza kötü bir şey geleceğini sanmıyorum", "fenomenler her gün paylaşıyor, bir şey olmuyor", "ben her gün değil arada paylaşıyorum ifadeleri ile çocuklarının bulunduğu içerikleri paylaşma eylemlerini sürdürmektedir.

Çalışmada dikkat çeken noktalardan biri bazı katılımcılar, sosyal medya platformlarında kişisel hesaplarının dışarıya kapalı kilitli hesap olmasından dolayı çocukları ile ilgili yaptıkları paylaşımlarda herhangi bir risk ve sorunla karşılaşmayacaklarını düşünmektedir. Benzer şekilde katılımcıların %15'i mahremiyet nedeniyle değil, çocuklarına nazar değeceği düşüncesi ile paylaşımlarını sildiklerini ifade etmişlerdir. Söz konusu katılımcıların çocuklarının mahremiyeti ile ilgili endişe duymadığını ve toplumsal çevre tepkisi ile hareket ettiğini söylemek mümkündür.

Diğer taraftan iki katılımcı çocuk istismarı, siber zorbalık ve akran zorbalığı gibi olumsuz durumlardan çocuğunu koruma içgüdüsü ve mahremiyet gerekçesi ile çocuğunun bulunduğu paylaşımları sildiğini ifade etmiştir. Bu durum ebeveynlerin çocuklarına ilişkin mahremiyet farkındalığının ve mahremiyet kaygısının oluşması açısından önem taşımaktadır. Sosyal medya platformlarında paylaşılan çocuk resimlerinin pedofili siteleri tarafından çalınabilmekte, pedofiller bu çocukları kolayca takip edebilmekte, çocuklar için dijital kimlikler oluşturulabilmekte ya da başka birinin çocukları gibi gösterilebilmektedir. Diğer taraftan çocuklara ilişkin kişisel veriler toplanarak, ticari amaçlarla şirketlere satılabilmektedir. Çocuk mahremiyeti ihmali sonucu oluşan bu tehditlere maruz kalmamak için ebeveynlerin sosyal medya platformlarında çocuklarını içeren paylaşımlarda bulunurken dikkatli ve çocuklarının mahremiyetine karşı duyarlı olması gerekmektedir. Ebeveynler, çocuklarını içeren paylaşım yaparken, söz konusu fotoğraflara kimlerin eriştiğini kontrol etmeli ve fotoğrafların içeriği konusunda dikkatli olmalıdır. Çocukların davranış sorunları varmış gibi göründüğü veya psikolojik durumlarını gösteren fotoğrafları paylaşmaktan kaçınmalıdır. Ayrıca ebeveynler çocuklarının çıplak ya da yarı çıplak fotoğraflarını, konum bilgisini, çocuklarının okul bilgisi gibi kişisel verilerini de paylaşmaktan kaçınmalıdır.

Yaşamın her alanında olduğu gibi özellikle de sosyal medya platformlarında öncelikli olarak ebeveynlerin ve sonrasında da çocukların mahremiyet konusunda bilgilendirilmesi amacıyla konuya ilişkin olarak iletişim bilimleri akademisyenleri, eğitimciler, hukukçular, pedagoglar ve psikologlar tarafından eğitimler düzenlenmesinin gerekliliği görülmektedir. Öncelikli olarak ebeveynler gerek halk eğitim merkezlerinde, gerek televizyon kanallarındaki tartışma programlarında mahremiyet kavramının önemi, mahremiyet ihmali sonucu yaşanabilecek olası risk ve tehditlere ilişkin bilgilendirilmeli. Daha sonra ise ilköğretim düzeyinde çocuklar için öğretmenler tarafından dijital medya okuryazarlığı kapsamında sosyal medya kullanımı, sosyal medya platformlarında mahremiyet, olası risk ve tehditler, alınabilecek önlemler vb. gibi konularda çocuklar bilgilendirilmelidir.

Yazar Bilgileri / Author Details

Duygu Dumanlı Kürkçü (Doç. Dr.)

[1] İstanbul Arel Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, İstanbul, Türkiye

0000-0002-3425-2826 duygukurkcu@arel.edu.tr

Kaynakça | References

Aaker, D.A., Kumar,V., & Day, G.S. (2007). *Marketing Research. 9*. Edition, John Wiley & Sons, Danvers.

Abidin C. (2017). *Micro-microcelebrity: Famous babies and business on the internet, Parenting for Digital Future.* http://eprints.lse.ac.uk/76135/1/Parenting%20for%20a%20Digital%20Future%20%E2%80%93%20Micromicrocelebrity_%20famous%20babies%20and%20business%20on%20the%20internet.pdf Erişim Tarihi: 3.07.2023.

Alanka, Ö. & Cezik, A. (2016). Digital arrogance: An analysis on narcissistic rituals in social media. *TRT Akademi, 1*(2), 548-569.

Almuhimedi, H., Schaub, F., Sadeh, N., Adjerid, I., Acquisti, A., Gluck, J., & Agarwal, Y. (2015). Your Location Has Been Shared 5,398 Times!: A Field Study On Mobile App Privacy Nudging. *Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems*. USA: ACM, 787-796.

Aziz, A. (2003). *Araştırma Yöntemleri Teknikleri ve İletişim*. 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Bartholomew, M. K., Schoppe-Sullivan, S. J., Glassman, M., Kamp-Dush, C. M., & Sullivan, J. M. (2012). New parents' Facebook use at the transition to parenthood. *Family Relations*, 61(3), 455–69.

Baştemur, Ş. & Kurşuncu, M. A., (2022). Sharenting: Why Parents Share Their Children' Photos on Social Media? *ODÜSOBİAD*, 12(3), 2911-2928.

Bektaş, A. (2021). *Being a parent and child on social media.* (Unpublished Master's Thesis), Ordu University Social Science Institute, Ordu.

Bilgi Edinme Kanunu. (2003). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4982.pdf Erişim Tarihi: 4.07.2023.

Brown, D. H. & Pecora, N., (2014). Online Data Privacy as a Children's Media Right: Toward Global Policy Principles. *Journal of Children and Media*, 8(2), 201–207.

Byrne, J., Kardefelt-Winther, D., Livingstone, S., & Stoilova, M. (2016). *Global Kids Online Research Synthesis, 2015-2016.* UNICEF Office of Research Innocenti and London School of Economics and Political Science.

Cino, D., Demozzi, S., & Subrahmanyam, K. (2020). Why post more pictures if no one is looking at them? Parents' perception of the Facebook like in sharenting. *The Communication Review*, 23(2), 122-144.

Davidson-Wall, N. (2018). Mum, seriously!. In Sharenting the new social trend with no opt-out. In paper presented at the 9th Debating Communities and Social Networks 2018 OUA Conference, Curtin University, Australia

Ebels-Duggan, S.C. (2015). The Nuisance Principle in Infinite Settings. *Thought: A Journal of Philosophy*, 4: 263-268. https://doi.org/10.1002/tht3.186

Eroğlu, Ş. (2018). Dijital Yaşamda Mahremiyet (Gizlilik) Kavramı ve Kişisel Veriler: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ÖğrencilerininMahremiyet ve Kişisel Veri Algılarının Analizi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 35* (2), 130-153.

Hughes-Roberts, T. & Kani-Zabihi, E. (2014). On-Line Privacy Behavior: Using User Interfaces For Salient Factors. *Journal of Computer and Communications*, 02 (4), 220-231.

Kokolakis, S. (2015). Privacy Attitudes And Privacy Behaviour: A Review Of Current Research On The Privacy Paradox Phenomenon. *Computers & Security*,1-29.

Kumar, P. & Schoenebeck, S. (2015). The Modern Day Baby Book: Enacting Good Mothering And Stewarding Privacy On Facebook. In *Proceedings of the 18th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing (ACM, 2015)*, 1302-1312.

Kütükoğlu, E. (2019). Sosyal Medyada Çocuk Mahremiyeti: Annelerin Mahremiyet Algısı Üzerine Bir Araştırma. A.M. Kırık (Ed.) *Yeni Medyada Çocuk ve İletişim* içinde. Çizgi Kitabevi, 273-300

KVKK (Kişisel Verileri Koruma Kurumu). (2016). *Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve Uygulaması.* https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160407.htm Erişim Tarihi: 5.07.2023.

Livingstone, S., Carr, J. & Byrne, J. (2016). One in Three: Internet Governance and Children's Rights. Innocenti Discussion Paper, No. 2016-01, UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence.

Marwick, A. (2016). You may know me from YouTube: (Micro)-celebrity in social media. In D. P. Marshall, S. Redmond (Eds.). *A Companion to Celebrity.* (pp. 333-350). John Wiley and Sons.

Nyst, C. & Falchetta, t. (2017). The Right to Privacy in the Digital Age. *Journal of Human Rights Practice, 9*(1), 104-118.

OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü). Özel Yaşamın Korunması ve Kişisel Verilerin Sınırötesi Akışına İlişkin Rehber İlkeleri. https://kvkkblog.com/kisisel-verilerin-korunmasi-tarihine-yolculuk/ Erişim Tarihi: 3.07.2023.

Omar, S. Z., Daud, A., Hassan, M. S., Bolong, J., & Teimmouri, M. (2014). Children Internet Usage: Opportunities For Self Development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 155, 75-80.

Shin, W. & Kang, H., (2016). Adolescents' privacy concerns and information disclosure online: The role of parents and the Internet. *Computers in Human Behavior*, vol. 54, 114–123.

Steeves, V. (2007). It's Not Child's Play: The Online Invasion of Children's Privacy. *University of Ottawa Law & Technology Journal*, 3 (1), 169–188.

Steinberg, S. B. (2017). Sharenting: Children's privacy in the age of social media. University of Florida Levin College of Law UF Law Scholarship Repository. https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1796&context=facultypub Erişim Tarihi: 16.07.2023.

Tan, Q. & Pivot, F. (2015). Big Data Privacy: Changing Perception of Privacy, International Conference on Smart City/SocialCom/SustainCom together with DataCom. 860-865.

Türk, G. D. & Demirci, E. (2016). Sanal Dünyada Dönüşen Mahremiyet Algısı; Instagram Örneği. *1st International Academic Research Congress*, Antalya: Pegem Akademi, 518-525.

Türk Ceza Kanunu. (2004). https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html Erişim Tarihi: 2.07.2023.

Türk Medeni Kanunu. (2001). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf Erişim Tarihi: 6.07.2023.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). https://ttb.org.tr/udek/makale_goster.php?Id=44 Erişim Tarihi: 3.07.2023.

UNICEF Office of Research. (2017). Child Privacy in the Age of Web 2.0 and 3.0: Challenges and opportunities for policy, Florence, Italy.

World Health Organization (WHO), (2016). Tackling food marketing to children in a digital world: transdisciplinary perspectives, WHO Regional Office for Europe, Copenhagen.